

# DOKUMENTACIONI CENTAR GRADA ZAGREBA — — PODACI GEODETSKE IZMJERE I KATASTRA ZEMLJIŠTA KAO NJEGOV SASTAVNI DIO

Marijan BOŽIČNIK, Jakov ZANIĆ — Zagreb\*

U okviru »URBANEX-a«, Zagreb 1975. a u dijelu koji se odnosi na popratno savjetovanje pod naslovom: GEODETSKA DJELATNOST U URBANIM SREDINAMA, koji je organizirao Savez geodetskih inženjera i geometara Hrvatske, iznijet je podatak o nastojanju Skupštine grada Zagreba da putem svoje službe-Urbanističkog zavoda grada Zagreba — izradi studiju o osnivanju dokumentacionog centra grada Zagreba.

U pripremnim tekstovima za izradu studije odnosno njenim izvodima ovdje predočenim daje se definicija zadatka kao i informacije o tzv. »DATOTECI I« tj. podacima geodetske izmjere i katastra zemljišta, koji će uz ostale datoteke drugih stručnih službi i grupacija biti sastavni dio budućeg dokumentacionog centra.

Sadržaj ostalih datoteka nije ovdje naveden niti razrađivan. Također u ovome napisu nije ništa posebno obrazloženo o sinhronizaciji i eventualnoj sintezi geodetsko katastarskih podataka s podacima drugih datoteka, budući da je koncepcija djelovanja u pogledu svih okolnosti, a posebno iz područja prava i obaveza učesnika dokumentacionog centra, kao studija u razradi. Kada predmetno bude definirano kao prihvatljivo i moguće ostvarljivo, bit će objavljeno.

## DEFINICIJA ZADATKA

Urbanistički zavod grada Zagreba za potrebe Skupštine grada radi na »*Studiji osnivanja dokumentacionog centra grada s aspekta prostornog razvoja grada*«.

Iz ove formulacije vidljivo je da je polazna osnovna motivacija bila poboljšanje rada na prostornom planiranju grada, što je i razumljivo, ako se ima u vidu da je ovaj zadatak rezultat dugogodišnjih nastojanja Urbanističkog zavoda grada Zagreba da se u gradu osigura najosnovniji fond informacija i podataka za urbanističko planiranje. No, kako god postavili ovakav okvir potrebama za dokumentacijom tj. u svrhu urbanističkog planiranja, bilo je očito već u samom početku (a to su pokazale i analize tokom daljeg rada na ovom zadatku) da definirajući ovu ili onu vrst dokumentacije, podataka, podloga, elaborata, arhivskog materijala i dr. uvijek prelazimo potrebe samog prostornog planiranja.

Kod svake vrste dokumentacije potrebne u prostornom planiranju, odmah se može uočiti da je takva dokumentacija potrebna većem ili manjem broju korisnika, i da je samo privid da takva dokumentacija može ili treba poslužiti uglavnom prostornim planerima. To se može objasniti u prvom redu gotovo općim pomanjkanjem interesa za adekvatnom tj. kvalitetnom, dovoljno raščlanjenom i homogeniziranom dokumentacijom, što je s druge strane prirodno rezultirano slabom kvalitetom, tj. nedovoljnom upotrebljivošću dokumentacije. Za grad, njegov uži i širi prostor postoji obilje sirovih informacija (ne ulazeći ovdje u neke konkretne slučajeve obradi i distribuciji mogle biti dragocjeno uporište za poboljšanje čitavog niza službi i zadataka na razini grada.

\* Adresa autora: Marijan Božićnik dipl. inž. Rep. geod. uprava Zagreb. Gruška 20. Jakov Zanić dipl. ecc. Urbanistički zavod grada Zagreba Britanski trg. 12.



Ovo je nametnulo potrebu širenja zadataka tj. prelaženja potreba dokumentacije za prostorno planiranje. Konceptiji je trebalo dati nužne karakteristike razvoj »otvorenog dokumentacijskog sistema«, koji bi postepenim razvitkom mogao i trebao prerasti s vremenom u cjeloviti dokumentacijski sistem grada i regije.

*U praksi više gradova ili komunalnih zajednica pokazalo se je, da je dugoročno i sveobuhvatno planiranje razvoja informacijskog sistema isuviše komplicirani posao, koji u provedbi nailazi na tehničke, materijalne, organizaciono-koordinacione probleme, gdje se uvijek ljudski faktor javlja kao »usko grlo« za svladavanje postavljenih ciljeva.*

Zbog podbacivanja u realizaciji sveobuhvatnih i dugoročnih planova informacijskih sistema (za našu zemlju tvrdi se da su i manje kompleksni planovi realizirani s jedva jednom trećinom), preporučuje se da razvoj određenog sistema ne treba planirati za više od nekoliko godina.

Ovo se, uostalom, prilično poklapa s izvornom motivacijom planiranja sistema dokumentacije za potrebe prostornog razvoja grada. No, ipak bez sagledavanja osnovnih poželjnih linija razvoja dokumentacionog sistema kako u pogledu prostornog tako i u pogledu tematskog širenja, koncepcija bi gubila na svoj cjelovitosti. Zbog toga će se nastojati dati osnovne dugoročnije ciljeve razvoja sistema. No, to zbog spomenutih razloga, samo okvirno jer će vrlo dinamičan razvoj dokumentacije (a u studiji se obrađuju više njenih područja) zahtijevati vjerovatno konstantnu reviziju postavljenih dugoročnih ciljeva. Mijenjanjem tih ciljeva i adaptiranje potrebama razvoja bit će uostalom jedan od glavnih zadataka Dokumentacionog centra grada, kada on bude osnovan. *Adaptiranje potrebama grada i regije kratkoročnog karaktera isto tako bit će nužno primarni zadatak Centra.*

Sigurno je da se radi o djelatnosti koja se može razvijati i unapređivati samo kontinuiranim naporima odgovarajućeg stručnog potencijala. Za grad i regiju to će biti još potrebnije, s obzirom na prilično nerazvijenu polaznu osnovu i na potrebe razvika dokumentacije tokom razvoja novog samoupravnog sistema planiranja, donošenja odluka i provedbe odluka, pri čemu je tom društvenom sistemu potrebno što skorije dati minimum potrebnih podataka, informacija i podloga za pravovremeno donošenje kvalitetnih odluka i vođenja odgovarajućih poslova.

Ovo je bilo potrebno spomenuti jer dosadašnji normativni akti kao i neki prijedlozi ne donose jednoznačna i sinhronizirana rješenja u pogledu dokumentacije pa se više subjekata u gradu zadužuje da na nedefinirani način obavlja poslove pribavljanja i korišćenja dokumentacije. Izraziti primjer za to je praćenje realizacije koja se pojavljuje i kod općina i kod Sekretarijata grada za komunalne poslove građevinarstvo i saobraćaj, Urbanističkog zavoda i drugih institucija gradskog značaja. Samo ovaj primjer ukazuje u stvari na činjenicu da spomenuti subjekti nužno trebaju na pr. podatke za praćenje realizacije ali i na to da te potrebe s obzirom na nepostojanje odgovarajućih dokumentacija, nikako nisu ni definirane. Zbog toga će rješenje pitanja samo ove grupe dokumentacije zahtijevati odgovarajuće vrijeme da se ustanovi koje podatke treba prikupiti i na koji način ih treba obraditi i distribuirati da bi potrebe samo tih subjekata mogle biti zadovoljene.

No, potrebno je uraditi i mnogo više od toga tj. ustanoviti i ostale potencijalne korisnike kojima su također potrebni razni podaci, te to uzeti također u obzir, kako bi kod jedne obrade dobili što iscrpniju dokumentaciju za maksimalni broj korisnika, a troškovi za prikupljanje i obradu opravdani.

Ovaj primjer nije iznesen zbog toga kako bi se izveo zaključak kako svi subjekti koji trebaju neku vrstu dokumentacije potpuno zanemaruju te potrebe, već da je praktički nerealno tražiti od njih da individualnim sporadičnim zahtjevima i napornim unaprijede stanje na području dokumentacije.

Koncepcija razvoja sistema dokumentacije proistekla je tokom rada i predstavlja »srednje rješenje« da se odgovori na hitne potrebe urbanističkog planiranja u vezi s naporima da se pređe na sistem kontinuiranog planiranja, kao i da se sagleda potreba i mogućnosti budućeg razvoja dokumentacije grada i regije.

Izrada Srednjeročnog plana i programa i prostornog uređenja grada predstavlja u stvari dio sistema kontinuiranog planiranja, što je ne samo za Zagreb već i za našu zemlju novi način rada, koji zahtijeva prilično dugotrajne i opsežne metodološke, kadrovske i druge pripreme. Definiranjem zadataka za izradu ove studije u vezi sa zadacima prikupljanja, obrade i korišćenja dokumentacije naglasak je stavljen na potrebe dokumentacije za izradu prvog petogodišnjeg plana i programa izgradnje i prostornog uređenja grada, a naravno s njima povezanim provedbenim planovima.



S tim u vezi došlo je do potrebe metodolške razrade tog zadatka koja je među ostalim mogla postaviti zahtjeve u pogledu vrste i obujma potrebne dokumentacije i načina obrade.

No, što se tiče iznesenog definiranja zadatka treba reći da on nikako nije mogao biti limitiran na potrebe izrade tog za grad značajnog plana.

Potreba usvajanja sistema kontinuiranog planiranja postavljala je i neke druge specifične zahtjeve tokom izrade studije, isto kao što će in razvojem metodologije i načelom rada ubuduće postavljati pred »Dokumentacioni centar grada«. Slična situacija je i s dokumentacijom za planiranje saobraćaja u prostoru grada, jer se je također u isto vrijeme pojavio još jedan značajan zadatak — Generalni prometni plan Zagreba, sa sličnim reperkusijama na tok i vrijeme rada na »Studij za osnivanje dokumentacionog centra grada«.

Važno područje rada u urbanističkom planiranju za koje je karakteristično gotovo potpuno odsustvo odgovarajućih aktualnih podataka, je izrada provedbenih planova (detaljnih urbanističkih planova), koji u stvari omogućuju konkretizaciju petogodišnjeg plana i programa izgradnje i prostornog uređenja. Ovu vrst planiranja s obzirom da u zemlji ne postoji jedinstvena metodologija (uz spomenuti nedostatak osnovne dokumentacije) trebalo je u svrhu definiranja osnovnih potreba za dokumentacijom u okviru ove studije obraditi u smislu predlaganja pribavljanja minimuma potrebne dokumentacije. Ovo radi tri osnovna razloga.

Prvi je potreba da svi detaljni planovi ubuduće imaju istu širinu studiranja problema i razrade rješenja, jer su se po tome pojedini planovi donekle razlikovali.

Drugi je taj da je praćenje planova odnosno njihove realizacije preduvjet vodenja politike izgradnje, rekonstrukcije, i pravaca širenja grada. U tom kontekstu nije moguća daljnja smišljena i racionalna izgradnja (gotovo već potpuno izgrađenog grada) bez detaljnijeg poznavanja prostora, stanja i problema u njemu, što je moguće jedino uvođenjem adekvatne jedinstvene dokumentacije realizacije u gradu, koja opet zahtijeva prethodnu jedinstvenu dokumentaciju pri izradi planova.

Treći razlog sastoji se u tome što bi detaljno i dovoljno ažurno poznavanje stanja realizacije tj. izgradnje grada prema urbanističkim planovima, odnosno mimo planova ili što je još gore suprotno planovima (a te su pojave nažalost prisutne u nas u priličnoj mjeri), omogućiti planerima, i zainteresiranim forumima da na osnovi lako dostupne dokumentacije analizom ustanove stvarne razloge nepodudaranja između planova i realizacije i izvedu zaključke kako u svrhu poboljšanja metodoloških postavki općenito, tako i u pogledu revizije rješenja za pojedine dijelove grada, ukoliko se radi o takvim uzrocima.

Ukoliko su pak uzroci druge vrste (organiziranost, koordinacija, nedisciplina i dr.), moći će se predložiti odgovarajuće mjere za uklanjanje nepoželjnih pojava koje nastaju tokom realizacije planova.

## NEKA OBRAZLOŽENJA POTREBE OSNIVANJA DOKUMENTACIONOG CENTRA GRADA

Urbanistički zavod prilikom izrade urbanističkih planova po prirodi posla i raznolikosti problema i pojava koje je dužan uzimati u obzir, mora kontaktirati sa raznim organima i organizacijama. To su primjerice Skupštinske službe, sekretarijati Gradske uprave i njihove referade, sve komunalne organizacije, saobraćajna poduzeća, stambena poduzeća, Privredna komora grada, planske institucije, interesne zajednice, fondovi, radne organizacije društvene službe i dr., uglavnom svi faktori grada koji su zaduženi da vode, organiziraju i provode politiku razvoja pojedinih elemenata grada.

U takvim kontaktima potrebnim za sagledavanje i skladno ukomponiranje pojedinih pojava i elemenata razvoja u prostor od navedenih faktora potrebni su razni podaci i stručni stavovi u pogledu odnosne problematike.

Krajnji cilj tih kontakata je da se od odgovarajućih institucija ili organizacija dobiju indikacije za raspored pojedinih elemenata razvoja grada u vremenu i prostoru. No, do toga je vrlo teško doći, jer institucije i organizacije ne raspolaze odgovarajućim programima dugoročnog razvoja. Samo u rijetkim slučajevima postoje izvjesna kratkoročna i parcijalna predviđanja. U takvoj situaciji prisiljeni smo da više-manje sami utvrđujemo trend razvoja pojedinog elementa sa nužnim predviđa-



njima kvaliteta i kvantiteta razvoja kojeg treba funkcionalno uklopiti u odgovarajuće gradske prostore.

Ako bi se za ovakvo stanje i moglo naći opravdanje da za dugoročno predviđanje nije bilo osnove zbog pomanjkanja odgovarajućih projekcija na razinama višim od grada, ipak ostaje zabrinjavajući nedostatak dokumentacije o postojećem stanju.

Kao po pravilu nema odgovarajućih evidencija koje bi mogle poslužiti i za prostorno planiranje, a ako se i vode one su vrlo često zastarjele, nepotpune i netočne, pa stoga teško upotrebljive.

Svaki radni zadatak, bilo da je to Generalni urbanistički plan ili detaljni plan zbog nedostatka najosnovnijih podataka o životu grada nailazi često na teško premostive poteškoće.

U takvoj situaciji urbanist mora upotrebljavati i prerađivati dubiozne, nepotpune ili zastarjele podatke i činiti korekcije putem procjena. U drugim slučajevima obavljaju se ankete ili uviđaji na terenu, ili se do podataka dolazi drugim prilično nesigurnim metodama. Uglavnom je za svaki zadatak, a pogotovo kod izrada urbanističkih detaljnih planova (kojih je broj vrlo velik) potrebno pronalaziti načine i puteve da se osiguraju kakvi-takvi najpotrebniji podaci. To ima za posljedicu nesrazmjerno produženje vremena i troškova izrade planova, a prije svega neracionalno korišćenje i onako deficitarnih urbanističkih stručnjaka. Ovakva situacija najteže pogađa grad kao cjelinu, jer urbanisti najčešće nisu u stanju da na vrijeme pruže najpovoljnija i dokumentirana potrebna rješenja. Takva rješenja pretpostavljaju i odgovarajuću suradnju svih zainteresiranih, koja nažalost zbog navedenog stanja ne može biti uspostavljena. Kada navodimo da ne postoje ni najosnovniji podaci o elementima života grada, onda pod time mislimo na pr. i na to da su dostupni statistički podaci koji obrađuju neke (ne sve) elemente života grada prezentirani u jednom broju za čitav grad ili deset brojeva po općinama, više nego nedovoljni.

Područje grada Zagreba sa 45.795 ha (ili urbanističkog zahvata sa 45.900 ha) sa više od 600.000 stanovnika, sa najjačom koncentracijom industrije u Jugoslaviji, sa vrlo velikim »fiksni fondovima«, sa sve bržom dinamikom rasta i izgradnje, ne može se, barem ne za potrebe grada, obrađivati statistički na način koji je sada u praksi.

Pojedini manji gradski prostori, po svojim urbanim i drugim karakteristikama te dinamikom razvoja, često se međusobno nevjerovatno razlikuju, pa prosjek za tako velika područja, kao što su na pr. općine, može više skrivati nego otkrivati intenzitet dinamike razvoja u prostoru, te njen kvalitet i kvantitet u pojedinim dijelovima grada.

No, nepostojanje adekvatnih podataka o gradu ne otežava rad samo prostornim planerima već taj nedostatak mora negativno utjecati na kvalitet i tempo rada u većoj ili manjoj mjeri u svim brojnim institucijama i organizacijama koje se bave ili učestvuju u poslovima važnim za razvoj i funkcioniranje građanskog organizma.

Sigurno je da odluke i poslovi koji nisu temeljeni na solidnom poznavanju stvarnih činjenica i pojava u prostorima grada ne mogu imati potrebnu kvalitetu.

Na nedostatak adekvatne potrebne statističke dokumentacije nadovezuje se slabost pojedinih postojećih evidencija nekih komunalnih i drugih organizacija. Zbog nepotpunosti i neažurnosti takvih vlastitih evidencija, koje su te organizacije prisiljene voditi u nedostatku jednog sveobuhvatnog i egzaktnog sistema dokumentacije, mogu nastati a i nastaju finansijski gubici i druge poteškoće u radu tih organizacija.

Za urbanističko planiranje, kao i za druge svrhe gradu je potreban solidan fond dokumentacije prirodnih uvjeta i čovjekove okoline. Nažalost i u tom pogledu podaci su oskudni i nedovoljno razrađeni. To je zbog toga što se pogrešno smatra da takva dokumentacija treba samo za urbanističko planiranje pa se nedostatak takve dokumentacije povremeno »otkriva« kada je ona nužna za izradu pojedinih prostornih planova, iako bi dokumentacija o prirodnim uvjetima i čovjekovoj okolini u najvećem dijelu u normalnim okolnostima bila i inače potrebna u gradovima tj. njihovim organima, službama i drugim zainteresiranim organizacijama. Ali kad i ako osjećaju potrebu za takvom dokumentacijom, određeni organi i službe naših gradova obično ne postavljaju određene zahtjeve ili kad ih postave ne nailaze na veliko razumijevanje, jer su obično za tu svrhu potrebe prilično velike svote. Zbog toga je najčešća pojava da se najpotrebniji dio te dokumentacije u skraćenom obliku izrađuje u početku rada u urbanističkim planovima.



Slična je situacija i sa geodetskim podlogama. Geodetskih podloga (karata) obično nema u svim potrebnim mjerilima, a one postojeće često su zastarjele.

Za većinu gradskih službi, organa i organizacija, karakterističan je kronični nedostatak odgovarajućih karata i podloga. Spomenute gradske službe, privredne organizacije, službe društvenog standarda, drugim riječima izuzevši rijetke iznimke, svi zainteresiranih faktori koji su na svoj način odgovorni za razvoj određenih službi i pojava u prostoru grada, ne osjećaju potrebu da se u svom radu služe odgovarajućim prostornim prikazima.

Da je tome tako pokazuje i činjenica nepostojanja nekih karata potrebnih širokom broju potencijalnih korisnika u gradu a izrada kojih ne bi zahtijevala spomena vrijedna sredstva. Nisu štampane karte statističkih i popisnih krugova, mjerodavne za provedbu popisa stanovnika i stanova, a što je još važnije za prikaz rezultata tih popisa koji iako rijetko (svakih 10. godina) daju iscrpne i instruktivne prostorno i sadržajno vrlo raščlanjene podatke o stanovništvu i stanovima. Isto tako postoje poteškoće u pogledu štampanja karte područja mjesnih zajednica.

Osim ovakvih i sličnih kartografski prikaza raznih mjerila potrebnih širem krugu korisnika, za pojedinačne službe i interesente trebao bi postojati još čitav niz kartografskih ažurnih, interesentima dopustnih prikaza (za saobraćaj i saobraćajnice, za narodnu miliciju, narodnu odbranu, vatrogastvo, PTT, školstvo i kulturu, zdravstvo, socijalnu zaštitu, upravu, inspekcije, trgovine, industriju, komunalnu izgradnju, servise građevinarstvo, turizam, nacionalizirano zemljište i općenarodnu imovinu, preparcelaciju, razne registre prirodne karakteristike zemljišta, korišćenje zemljišta itd.).

Ne možemo ukratko navesti sve pojave u gradu koje treba proučavati, ali u minimum potreban prostornim planerima svakako spada raspored, kapacitet i struktura, privrednih objekata, demografija sa odgovarajućim strukturama, stambeni fond, javni objekti, zelenilo i rekreacija, zdravstvo, školstvo, socijalna zaštita i dr. Isto tako tu spada problematika saobraćaja, komunalizacija grada, turizam, ugostiteljstvo, trgovina i opskrba, narodna obrana itd. Sve te i druge pojave zahtijevaju jedinstvenu, ne samo urbanistima već i drugim činionicima u gradu pristupačnu prikladnu statističku i drugu dokumentaciju, adekvatno prostorno prikazanu i dovoljno prostorno raščlanjenu sa svim potrebnim strukturama i karakteristikama.

Široki gradski prostori trebaju da izgube značaj apstraktnih kategorija. Nitko danas ne može tvrditi da »poznaje prostor grada« i njegove probleme. »Poznavanje od oka može biti ograničeno na vrlo mali broj elemenata ili na vrlo malo područje. Takvo poznavanje prostora je neprecizno i najčešće subjektivno.

Svaki mikro-prostor grada ima broj stanovnika veličine jednog manjeg grada. Ovdje su intenziteti elemenata i pojava mnogo kompliciraniji i isprepleteniji nego u jednom gradu. Svaki gradski prostor ima potrebe skladnog razvoja svojih vlastitih elemenata i pravilne veze i korelacije sa drugim prostornim dijelovima kompliciranog gradskom organizma. Budući da se najčešće ne registrira i prema tome ni ne pozna elemente i karakteristike razvoja prostora i pojava u njemu, onda rješenja pojedinih elemenata tih prostora samo slučajno mogu biti optimalna i potpuno racionalna.

Naši gradovi su već davno prešli kritičnu točku od koje su se rješenja i politika mogli zasnivati na aproksimativnim ocjenama. Slabi tempo izgradnje i relativno manje promjene u preobražaju grada i izraziti deficiti u svim vrstama »oprema grada« u prošim etapama, mogli su eventualno dopuštati izvjesne improvizacije u odlučivanju. Međutim, znatan porast stanovništva, izgradnja stanova, industrije i drugih privrednih objekata, porast saobraćaja i izgradnja saobraćajnica, posebno elementa infrastrukture, koja je danas (zbog podmirivanja deficita) u naročitoj ekspanziji, zatim potrebe brzog adaptiranja društvenim, tehnološkim, ekonomskim i drugim promjenama, obavezuje sve one koji donose odluke i sve one koji u tome posredno i neposredno učestvuju, da usvoje kvalitativno sasvim drugačije metode rada.

Drugim riječima potrebno je čim prije izmijeniti stavove u pogledu dokumentacije u najširem smislu i raditi na tome da svi spomenuti učesnici i potencijalni korisnici dokumentacije ulože napore da samostalno ili u kooperaciji unapređuju dokumentaciju potrebnu za racionalno izvršenje svojih zadataka. Isto tako važno je da takva dokumentacija ne ostane nepoznata odnosno teško dostupna drugim interesentima u gradu a pogotovu da ne bude predmet zarade.



Jedan od preduvjeta za novi pristup rješavanju problema koji bi odgovorio sadašnjim potrebama racionalnog razvoja grada i racionalne organizacije njegovih vitalnih elemenata, predstavlja svakako i pitanje osnivanja »gradske statistike«.

Nerazvijenost statističkih podataka i nedovoljno korišćenje statistike u našim gradovima, pa tako i u Zagrebu, osim naprijed navedenih uzroka, vrlo velikim dijelom ovisi o koncepciji i strukturi naše cjelokupne statističke službe. Ona je koncipirana s makro-aspekata, tj. prvenstveni joj je zadatak da osigura dovoljan broj podataka za sagledavanje i politiku na nivou čitave zemlje i republike. Time ona ne može zadovoljiti potrebe nižih teritorijalnih jedinica, tj. općina, a pogotovo ne gradova. Navodimo primjer Zagreba jer smatramo da ni u drugim gradovima situacija nije bitno drugačija. Zavod za statistiku grada Zagreba, da bi ublažio te nedostatke, u okviru svojih mogućnosti, obavlja stalno i dopunske obrade pojedinih podataka, te uvodi postepeno i nove, gradu potrebne službe. No ni time se ne može ukloniti opći nedostatak podataka »gradske statistike«, koji se s aspekta potreba prostornog planiranja, organizacije, upravljanja gradom i dr. može grubo definirati ne kao manjak u pogledu »asortimana« podataka, već u njihovoj nedovoljnoj prostornoj raščlanjenosti.

Uvako stanje moglo bi se pokušati riješiti i direktnim naručivanjem prikupljanja i obrade podataka, no takav način imao bi više nedostataka kao u pr.:

— inicijativa za korištenje tj. prikupljanje i posebnu obradu podataka treba da potekne od potencijalnih korisnika. Njihova informiranost o mogućnostima prikupljanja i obrade je mala, pa i to smanjuje interes,

— interes se naročito smanjuje zbog toga što se korisnik mora postaviti kao naručilac obrade i snositi velike troškove, dok bi pod drugim uvjetima troškovi bili manji, a broj interesenata korisnika veći,

— naručeni podaci od samo jednog ili eventualno nekoliko korisnika obično neće imati širu upotrebljivost, jer će naručilac platiti samo one podatke koji su samo njemu prijeko potrebni. Zbog toga takva obrada mora biti skupa, a s društvenog staništa neracionalna,

— kod pojedinih većih akcija mora se pristupiti tek prikupljanju podataka — u vrijeme kad bi već morali biti sistematizirani svi pokazatelji,

— od narudžbe do isporuke obrađenih podataka treba preći određeno vrijeme, što može prouzročiti smanjenje aktuelnosti podatka ili apstinenciju od narudžbe.

Sistem pojedinačnog naručivanja podataka imao bi osnovnu slabost u tome što bi se od međusobno nepovezanih, heterogenih, nedovoljno informiranih, pa time i nedovoljno zainteresiranih, korisnika očekivalo da svojim pojedinačnim zahtjevima razvijaju statistiku o gradu.

Takvo očekivanje inicijative bilo bi nerearno, jer pretpostavlja postojanje velikog interesa kod potencijalnih korisnika, pretpostavlja razvijenije forme njihovog poslovanja, a situacija nije takva. Zbog svega toga inicijativa za jedan viši stupanj suradnje i preduvjeta za viši nivo poslovanja kod potencijalnih korisnika mora doći, po našoj ocjeni, od Gradske skupštine, odnosno od posebno formiranog tijela — Gradskog dokumentacionog centra.

Potrebna poboljšanja statistike, u smislu upravo iznesenog tj. osnivanje službi gradske statistike, pri stanju kakovo je danas u našim gradovima, ne mogu se očekivati u kratkom vremenu. Ne može se očekivati da će doći do pozitivnih promjena spontanim razvojem i radikalnom promjenom stavova u gradovima u pogledu statistike. Kad bi se i pouzdavali u takav razvoj gradske statistike, onda bi on po vremenu uvođenja, kvaliteti i kvantiteti podataka bio neujednačen, a podaci ne bi bili nikako prikladni za uspoređivanje. Mogućnost uspoređivanja stanja i problematike pojedinih naših gradova potrebna je i korisna svakom gradu ne samo kod planiranja razvoja već i kod rješavanja svakodnevnih problema života grada. Od posebne koristi bi takva mogućnost uspoređivanja gradova i naselja što bi odgovarajućim raščlanjivanjem podataka na pojedine manje ili veće prostore, došle do izražaja ekstremne karakteristike i strukture pojava u prostorima gradova. Te bi pojave s druge strane drugim podacima kojima bi raspolagali u sklopu »gradske statistike« za takve manje dijelove grada lako mogle biti izražene i interpretirane. Drugim riječima otkrila bi se uzročno-posljedična veza pojedinih pojava što bi omogućilo i stvaranje instrumentarija za stimuliranje pozitivnih odnosno spriječavanje negativnih pojava i tendencija u gradovima.



Međugradska razmjena takve dokumentacije o identifikaciji pojava mjera politike i rezultata politike, bila bi vrlo instruktivna za sve gradove i od velike pomoći kod planiranja njihovog budućeg razvoja i rješavanja tekućih problema.

Zbog toga nužno je potrebno da se dogovori prikupljanje i obrada najosnovnijih podataka za naše gradove. S obzirom na potrebna sredstva koja će biti potrebna za formiranje gradske statistike, u početku fond podataka će biti manji, dok bi se s vremenom broj i obrada podataka povećavali. Naravno, s obzirom na troškove koje bi izazvalo razvijanje gradske statistike, tom poslu treba pristupiti vrlo oprezno i nakon svestranih razmatranja sa strane urbanista praktičara i teoretičara, kao i drugih zainteresiranih potencijalnih korisnika, pa bi to trebao biti jedan od permanentnih i važnijih zadataka Dokumentacionog centra grada u okviru međugradske suradnje i dogovaranja o ovom problemu.

Naprijed izneseno u pogledu inicijativa, prikupljanja, obrade, publiciranja odnosno korišćenja statističkih podataka može se uglavnom primjeniti i na svu ostalu gradu potrebnu dokumentaciju.

## RAZLOZI ISTRAŽIVANJA MIKRO-PROSTORA GRADA

Način formiranja i broj manjih prostornih jedinica za pojedina istraživanja problematike u prostorima grada može varirati od slučaja do slučaja, iako treba nastojati da u svrhu uporedivosti rezultata pojedinih istraživanja broj takvih teritorijalnih podjela bude što manji, kako bi se izbjegla naknadna preračunavanja i usklađivanje rezultata koja zahtjevaju izdatke i utrošak vremena.

Da bi takva usklađivanja rezultata između i kombinacije obrade i rezultata različitih istraživanja bila moguća, potrebno je sve podatke svesti na najmanju moguću jedinicu.

To u većini istraživanja privrede, stambenog kompleksa, izgradnje, društvenog standarda i dr. znači da podaci moraju biti vezani za ul. i kućni broj.

Neka pak istraživanja u kojima je potrebno fizičko istraživanje i determiniranje prostora i objekata u njemu (komunalni vodovi i objekti, cestovne površine i objekti, građevinsko zemljište, katastri i dr.) trebat će prostorno definirati putem katastarske čestice kao najmanje jedinice a u kasnijoj etapi razvoja dokumentacije neke podatke će trebati definirati i geodetskim točkama u svrhu automatske elektronske izrade tematskih i problemskih karata.

Isto tako, će registri kojima je osnovna jedinica promatranja osoba, radi kombinovanog korišćenja podataka trebat će imati potrebnu vezu s drugim datotekama putem oznake ulice i kućnog broja.

Bilo bi preuranjeno ulaziti u detaljno definiranje budućih mogućih i potrebnih podjela prostora, jer će za takvo određivanje biti odlučna ne samo vrst pojedinog istraživanja već i mogućnost kombiniranja sa u danom trenutku postojećom i predviđenom dokumentacijom. Isto tako treba predvidjeti mogućnosti širenja terit. obuhvata n. pr. na općine, regije i eventualno susjednih općina.

No, osnovno načelo kod korišćenja redovite statističke službe i vlastitih statističkih istraživanja gradske zajednice općina je to da se za svaku statističku službu koja može biti korisna za informacijski sistem grada ili zajednice općina, a koje se obrađuju ili će se obrađivati elektronskim putem (a to će vjerojatno ubuduće biti veći broj službi) upotrebom najmanjih teritorijalnih obilježja (kbr. i k.č.), omogućiti raščlanjivanje podataka na potrebne mikro-prostore.

Tako označeni podaci mogu se lako postupnim programima kondenzirati u prostorne agregate potrebne za pojedinu vrst istraživanja ili planiranja kao što svi popisni krugovi, statistički krugovi, mjesne zajednice, »grid sistem« (kvadrati 100 m y 100 m ili veći), saobraćajne zone, zone izgradnje ili rekonstrukcije, područja škola, pokazatelji raznih struktura u prostoru kao na pr. stanova stanovništva, opremljenosti infrastrukturom, saobraćajem, pratećim objektima i tsl. Takvi i čitav niz prostornih prikaza stanja u gradu može nam primjenom elektronskih računala za nekoliko sekundi dati numeričke gradičke i kartografske podatke značajne za ekonomska, socijalna, prostorna i druga rješenja problema grada i regije.

Naravno ovo zahtijeva skupu tehniku, no treba imati na umu da sagledavanje prave slike grada uopće više nije moguće dobiti starim klasičnim metodama koje traže mnogo vremena i koje nam ne pružaju više sliku »postojećeg« već često



prilično starog stanja stvari. Zbog pomankanja kadrova to nužno vodi u »metodu« skraćenih i površnih analiza utvrđivanja postojećeg stanja s jedne strane i intuicije koja je naročito pogubna upravo onda kada se temelji na nepoznavanju činjenica i stvarnih problema.

## PLANOVI, PROGRAMI, ISTRAŽIVANJA, STUDIJE (»datoteka II«)

Planiranje, programiranje ekonomskog, društvenog i prostornog razvoja jednog velikog grada, njegovo organiziranje, održavanje i upravljanje zahtijevaju izradu čitavog niza planova studija ekspertiza znanstvenih istraživanja, problematika i dr. (u daljem tekstu »elaborati«).

Ovdje mislimo na radove kao što su:

- Izvještaja i problematike pojedinih privrednih i neprivrednih djelatnosti
- Planovi i programi razvoja pojedinih djelatnosti
- Ekonomski i prostorni planovi i programi razvoja pojedinih područja
- Društveni planovi i projekcije razvoja
- Urbanistički planovi i projekti
- Studije i ekspertize
- Znanstvena istraživanja
- Ostali elaborati od značaja za razvoj i život grada i regije.

Ovaj kratki pregled sadrži i u sebi sva područja života, rada, organizacije, održavanja i razvoja grada i njegovog šireg prostora. Iako se uglavnom odnose na grad, ovdje trebaju biti obuhvaćeni i elaborati širih područja (regije, makroregije, republike pa i federacije) koji tretiraju odnose problema prostora grada.

Po svojoj opsežnosti, tematici, tehnici izrade i prezentacije navedeni i drugi elaborati rijetko mogu naći mjesta u arhivu grada u čitavom svom obujmu. Oni tamo dospijevaju posrednim putem djelomično i to u slučaju kad je elaborat bio predmet razmatranja odnosno usvajanja odgovarajućih foruma Skupštine grada. Ako po svojoj prirodi takvi elaborati od važnosti za život, organizaciju i planiranje razvoja grada nisu »predmet« podložan razmatranju ili usvajanju od Skupštine grada odnosno općine ili njihovih organa, onda će takvi elaborati mimoći arhiv Skupštine grada.

Takovi elaborati, pogotovo ako su objavljeni (štampani) neće naći svoje mjesto u mikrosnimkama arhiva grada kada Arhiv usvoji tehniku mikrosnimanja, iako će oni drugi putem, ukoliko se radi o građi od kulturno-povijesne i ekonomsko-političke vrijednosti vjerojatno kasnije naći mjesto u Historijskom arhivu grada ili u Nacionalnoj biblioteci.

No, u okviru ovog poglavlja prvenstveno se misli na elaborate sa aktuelnom tematikom, koji nisu umnoženi u većem broju za konkretne potrebe raznih »investitora«, pa drugi potencijalni interesenti najčešće nisu ni informirani da je određeni elaborat izrađen.

Dobivanje detaljnijih informacija o nekom elaboratu je vrlo mukotrpan posao, a još veće poteškoće ne samo za interesenta već i za organizaciju koja je izradila elaborat predstavlja ustupanje elaborata pa i samih njegovih dijelova interesentu, jer su obično elaborati izrađeni u takvoj tehnici koja ne dopušta brzo, efikasno i ekonomično umnožavanje.

Ova poteškoća dobivanja elaborata, njegovih dijelova ili podataka poprima daleko veće dimenzije ako se radi o namjeri organizacije koja je elaborat izradila da građu i dokumentaciju koju elaborat sadrži, opet obradi u većoj ili manjoj mjeri i ponovo naravno uz naplatu dade na upotrebu interesentu ili nekom drugom »investitoru«.

Ovakva ponovna »obrada« ili dorada dokumentacije koja često znači opravdanje za ponovnu naplatu ranije izvršenog i najčešće u cjelini naplaćenog rada ima još jednu popratnu negativnu pojavu, a ta je da se zbog toga postavljaju i preveliki rokovi isporuke takvog doradenog materijala.

To može samo negativno utjecati na interesenta, bilo u pravcu odustajanja od korišćenja takvih materijala, bilo u gubitku vremena i sredstava u radu zbog čekanja na potrebne materijale.



Kad je riječ o pribavljanju dokumentacije treba spomenuti još i to da u najveće poteškoće organizacija koja izrađuje neki elaborat dolazi onda kada su joj u radu potrebni podaci od organizacija koje vođenju uredne dokumentacije o svojoj djelatnosti poklanjaju najmanje brigu.

U takvim situacijama, ako je uopće moguće od tih organizacija očekivati neku dokumentaciju, onda je to povezano s velikim rokom isporuke takve dokumentacije i s velikim iznosima za potreban rad. Nažalost takovih slučajeva nepostojanja nužnog fonda informacija kod nekih institucija u gradu ima mnogo, a to je u suprotnosti s principima dobrog gospodarenja.

Treba, naime, pretpostaviti da bi svaka organizacija ili institucija odnosno zajednica koja obavlja djelatnosti od značaja za organizaciju života i razvoja grada, slično kao što to redovito imaju radne organizacije, trebala imati uvijek na raspolaganju određeni minimum relevantnih točnih i ažurnih podataka o svojem poslovanju. U principu takav fond raspoložive i upotrebljive dokumentacije o djelatnosti neke organizacije po logici stvari trebao bi biti veći od onog što od ovakve organizacije traže druge zainteresirane institucije i nadležni forumi.

Nedovoljno shvaćanje važnosti čuvanja, ustupanja i korišćenja dokumentacije za izradu koje se traže znatna sredstva moglo bi se ilustrirati nizom konkretnih primjera iz rada Urbanističkog zavoda grada Zagreba.

S tim u vezi nameće se potreba da se čim prije odgovarajućim odlukama Skupštine grada uspostavi obaveza određenih organizacija institucija i zajednica gradskog karaktera o dužnosti besplatnog ustupanja postojeće dokumentacije. Posebno također treba regulirati obavezu organizacija za ažurno vođenje odgovarajućih podataka. No ovo neće biti moguće generalno na zadovoljavajući način riješiti u kratkom roku. Ovom posljednjem kao prioritetnom zadatku stručnjaci Dokumentacionog centra grada, odmah po njegovom osnivanju trebat će pokloniti veliku brigu u smislu ustanovljavanja nužnog fonda dokumentacije koji bi pojedine organizacije bile dužne voditi. Pri tome je potrebno aktivno učešće i suradnja tih organizacija. Ovo, naravno, ne znači da takva akcija treba čekati osnivanje Centra, jer za najkritičnije slučajeve treba odmah poduzeti mjere za osiguranje najnužnijih podataka.

Datoteka II Dokumentacionog centra u što bližoj perspektivi treba postati mjesto u kojem bi se prije samog početka rada na određenom elaboratu, registrirala namjera, želja ili potreba za izradu. Prijedlozi ili konkretne »prijave« elaborata s podacima o temama, načinu, roku izrade, suradnji i financijskoj konstrukciji i dr. dostavljali bi se Dokumentacionom centru.

Svojim sistemom informiranja davaoca i korisnika dokumentacije mogao biti Centar povratnim putem dobiti zahtjeve za izmjenu, proširenje, sudjelovanje u radu, financiranje i korišćenje elaborata. Na taj način Centar će biti u mogućnosti direktno djelovati na modificiranje elaborata na način da bude od koristi za veći broj korisnika, interesenata ili svrha, eliminirajući one radove koje ne treba obaviti ako se ustanovi da mogu biti nadomješteni postojećom dokumentacijom, odnosno dodatnom obradom ili modificiranom prezentacijom već postojeće dokumentacije. Tako Centar može postati značajno mjesto s kojeg dolaze prijedlozi za poboljšanje kvalitete rada, proširenje broja korisnika.

Raspolažući sa svim podacima o stanju, kvaliteti, upotrebljivosti, stvarnom i potencijalnom interesu i interesima (korisnicima) postojeće dokumentacije s jedne strane i dobivajući njihove zahtjeve i potrebe, Centar će biti u stanju pružiti podatke o čitavoj toj djelatnosti i moći sugerirati načine i mjere kako da se izbjegnu štetni slučajevi nekoordiniranog načina naručivanja i izrade elaborata, omogućuje uštede, a što je još važnije sredstva i stručni kadrovi usmjere na stvarne potrebe i koristi što većeg broja interesenata, odnosno grada i regije. Takvim načinom rada svi elaborati (kao i sva dokumentacija kojom će se baviti Dokumentacioni centar grada) uklonit će sadašnjom praksom očito pokazane nedostatke i nepodudaranja i omogućiti bolje rezultate u pogledu prostornog, vremenskog i tematskog horizonta obrađivanih problema.

Ovime su ukratko izneseni razlozi i koristi koje Dokumentacioni centar nudi u području izrade raznih elaborata. No da bi se omogućili ovakvi rezultati u već bližoj perspektivi Centar će odmah trebati poduzeti napore da se izvrši inventarizacija i bibliotekarskim metodama (»ključne riječi« i sl.) registriraju svi elaborati.



Zatim treba, počevši od najvažnijih, za sve elaborate izraditi sažetke, koji će se korisnicima i interesentima distribuirati, odnosno na zahtjev odmah stavljati na raspolaganje. Isto tako korisno će biti da Centar svojim redovitim biltenom obavješćuje stručnu, a putem štampe povremeno i svu javnost o obavljenim radovima i onim u toku, u okviru informiranja o cjelokupnom svom radu.

Nadovezujući se na izneseno, Datoteka II će, iako to strogo gledano ne bi spadalo u njenu osnovnu djelatnost (i što može biti i izdvojeno iz Centra), moći obavljati analize izrađenih elaborata te davati odgovarajuća mišljenja i sugestije korisnicima, interesentima i nadležnim čimbenicima u gradu i regiji.

Radi što veće upotrebljivosti tj. što lakšeg umnožavanja u svrhu distribuiranja elaborata ili njihovih dijelova, Centar će davati i sugestije autorima u pogledu tehnike izrade elaborata njegovih priloga, kako bi se omogućilo umnožavanje i distribuiranje na suvremeni, efikasni, brzi i što ekonomičniji način.

Tu se u prvom redu radi o mikrosnimanju materijala u svrhu čuvanja umnožavanja i distribucije i korišćenja. To pitanje obrađeno je u poglavlju o Datoteci VI (Arhiv Skupštine grada). S tom datotekom, Datoteka II treba biti po naravi poslova najuže povezana radom pa će trebati detaljnije precizirati njihovu međusobnu suradnju i razgraničenja. Ove dvije datoteke moraju biti fizički usko povezane tj. smještene u neposrednoj blizini.

*(nastavit će se)*